

Riigi omandis äriühingutele kuuluvate energiavõrkude analüüs

Lõpparuande kokkuvõte

05. veebruar 2019

RIIGIKANTSELEI

MAJANDUS- JA
KOMMUNIKATSIOONI-
MINISTEERIUM

RAHANDUSMINISTEERIUM

Töö eesmärk ja läbiviimine

Riigi omandis äriühingutele kuuluvate energiavõrkude analüüs viidi läbi Riigikantselei strateegiabüroo tellimisel ja seda rahastati ühtekuuluvuspoliitika fondide 2014-2020 rakenduskava prioriteetse suuna 12 „Haldusvõimekus“ meetmest 12.2 „Poliitikakujundamise kvaliteedi arendamine“. Projekti algataja ja koostööpartner oli Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium.

Analüüsi eesmärk on tuvastada võimalikud lahendused Eesti riigi omandis olevate äriühingute energiavõrkude haldamises ning juhtimises, mis looksid ühiskonnale kasu (madalam hind, suurem varustuskindlus või parem teenuse kvaliteet).

Selleks analüüsiti järgmisi valdkondi:

- Ülekande- ja jaotusvõrgu varade omandiline struktuur.
- Võrguteenuse osutamise majanduslik jätkusuutlikkus ning ettevõtte kasumlikkus.
- Regulaatiivkeskkond, omaniku ootused, põhikirjast ning õigusaktidest tulenevad kohustused.
- Ülekande- ja jaotusvõrgu varade haldamine ning juhtimine.
- Ülekande- ning jaotusvõrgu- ettevõtete koostöö

Analüüs keskendus pikas perspektiivis toimiva lahenduse leidmisele ning eesmärgiks oli leida vastuseid peamistele energiavõrkudega seotud küsimustele:

- Kuidas pikas perspektiivis positiivselt mõjutada teenuse kvaliteeti ja hinda?
- Kuidas leida suuremat sünergiat arengute planeerimisel?
- Kuidas parandada valdkonna koostöövõimet?
- Kuidas luua pikas perspektiivis edukalt toimiv ja turuosalistele atraktiivne turg?
- Kuidas leida võrgu osas kuluefektiivseim haldamise lahendus riigile kuluvate ettevõtete võrkude haldamisel?

Läbiviidud analüüsides ja referentsriikide/ regioonide (Iirimaa, Taani, Lõuna-Austraalia, Ühendkuningriigid, Leedu, Luksemburg) praktikale toetudes toodi välja võimalikud arenguversioonid ning hinnati nende mõju ja võimalikke riske. Valitud olulisematele arenguversioonidele teostati süvaanalüüs, et täpsustada nende rakendamise võimalikke mõjusid ja riske. Töö on läbi viidud Grant Thornton Baltic OÜ poolt perioodil 07.08 kuni 19.12.2018.

Analüüsi ülesehitus jagati kuueks põhiosaks

Regulatsioonid ja nende võimalikud arengud

- Hinnati regulatsioonide raamistikku laiemalt ja suundi edasisteks arenguteks Euroopa Liidus;
- Hinnati Eesti regulatiivse keskkonna osapooli ja valdkonda reguleerivaid õigusakte;
- Täpsustati piirangute allikad, mida on oluline arvestada või muuta erinevate arenguversioonide valimisel.

Eesti elektrivõrkude tänane situatsioon ja arenguvaade

- Täpsustati osapooled ja tänase toimimismudeli ajalooline kujunemine;
- Loodi hinnangud analüüsides tänast toimimist. Analüüsiti ja toodi välja ettepanekud järgnevatel osades:
 - a) Eesti riigi omandis olevate äriühingutele kuuluvate jaotusvõrkude liitmine;
 - b) Töökindlus ja kliendi rahulolu;
 - c) Varade jaotus ja seotud ebaefektiivsus;
 - d) Omaniku ootused ja koostöö;
 - e) Varade haldus ja investeringute analüüs;
 - f) Turuosaliste võrdne kohtlemine.

Eesti gaasi ülekandevõrgu tänane situatsioon ja arenguvaade

Eesti toimimise võrdlus referentsriikide toimimismudelitega

- Hinnati referentsriikide toimimismudeleid, et eristada parimad praktikad;
- Hinnati Eesti tänast toimimist referentsriikide taustal;
- Täpsustati mõjureid, mis aitaksid pikas perspektiivis toetada sobiva kvaliteediga teenuse pakkumist ja tagaksid mõistliku hinnataseme säilitamise.

Arenguversioonide valik

- Täpsustati hindamiskriteeriumid, millele peaks välja pakutud arenguversioon vastama;
- Täpsustati arenguversioonid ja viidi läbi nende hindamine;
- Toodi välja olulisemad versioonid, mille mõju oleks oluline täpsemalt hinnata.

Versioonide süvaanalüüs

- Hinnati väljatoodud versioonide rakendamisega seonduvat mõju nii finantsperspektiivist kui ka riskidest lähtudes.

Muudatuste vajadus

Energiavõrkude arendamine on kogu Euroopas aktuaalsem kui kunagi varem. Üheks põhisuunaks võrkude arendamisel on Euroopa Liidu energiaturu moonutusteta toimimine. Ühine elektrivõrk ja -turg loovad aluse energiaefektiivsusele, energiasõltuvuse vähendamisele ning samuti taastuvate energiaallikate kiiremale integreerimisele.

Teiseks oluliseks suunaks on Euroopa Liidu liikmesriikide sõltuvuse vähendamine kolmandatest riikidest tarnitavatest energiakandjatest – gaasist, naftast, uraanist ja elektrienergiast.

Eesti tarbija elektrivarustuskindluse võtmeteks on ühelt poolt Eesti tihe integreeritus Euroopa elektrivõrgu ja –turuga ning teiselt poolt tugev ja kuluefektiivne sisemine elektrivõrk. Elektrivõrgu kujundamisel tähendab see nii tulevikutrendidega arvestamist, investeringuid välisühendusteks kui ka tõsist panustamist riigi tervikvajadusi arvestava ülekande- ja jaotusvõrgu arendusse.

Tänaste peamiste väljakutsete hindamiseks ja võimalike lahendusversioonide loomiseks on läbi viidud analüüs, mis tooks välja Eesti riigi omandis olevate äriühingutele kuuluvate energiavõrkude haldamise ja juhtimise peamised väljakutsed ning võimalikud lahendused.

Tänane olukord eeldab laiemaid kokkuleppeid tulevikuks. Täna situatsiooni saab esmavaatlusel iseloomustada kui heaperemehelikku ja ettevõttekeskset:

- Kõik ettevõtete toimimise hinnangud näitavad, et panustatakse efektiivsesse toimimisse. Riigi kui omaniku suuniseid, mis on täna vormistatud, jälgitakse ja investeringutesse suhtutakse ettevõtte prioriteetidest lähtuvalt heaperemehelikult;
- Põhivõrgu ja riigi omandis oleva peamise jaotusvõrguettevõtte koostöös esineb puudujääke ning ühiselt koostatud arengukava väljakutseid ei suudeta täita;
- Elektri varustuskindlus ja lõpptarbijate rahulolu on nii põhivõrgus kui peamises riigile kuuluvas jaotusvõrgus Elektrilevis pikaajalise panustamise toel pidevalt paranenud;
- Gaasivõrkude haldamise mudel on hästi toimiv ning tänane süsteem kõikide kogutud hinnangute alusel optimaalne.

Muudatuste vajadus tuleneb samas elektrivõrkude arendamise tervikvaate vähesest tähtsustamisest ja koostöö vajakajäämistest:

- **Omaniku ootused valdkonnale on puudulikult kirjeldatud.** Puudub tervikvaade, viited Eesti Elektrivõrgu Arengukava täitmisele ja koostöövajaduse rõhutamine. Suurimale jaotusvõrgule Elektrilevile ei ole omaniku ootuste esitamist oluliseks peetud (ootused on esitatud vaid läbi Eesti Energia omaniku ootuste).
- **Võrguarenduse koostöös on puudujääke** ja ühiselt planeeritud arengukava väljakutseid ei suudeta täita.
- **Võrgu varade jaotuses esineb efektiivsust vähendavat ebaloogilisust.** Probleemile on juba pikalt tähelepanu juhitud, kuid seoses koostöö probleemidega ei ole lahenduseni jõutud.
- **Riigi omandis** äriühingutele (k.a. Tallinna Sadam, Tallinna Lennujaam ja Eesti Raudtee) **kuuluvate elektrivõrkude juhtimise/arendamise kulud on osaliselt dubleeritud.**
- **Turu läbipaistva toimimise olulisust ei tähtsustata piisavalt.** Turuosalised on korduvalt juhtinud tähelepanu probleemsetele valdkondadele läbipaistva turu toimimisel, rõhutades peamise probleemina suurima jaotusvõrgu ühendustootmise ja energiamüügi.

Üldised seosed ja trendid

Analüüsi tulemusena eristusid olulised seosed, millest lähtuti järgnevatel järelduste tegemisel ja arenguversioonide väljapakkumisel.

Kvaliteet sõltub peamiselt investeringutest ja on võrkude ühise haldamise puhul pigem kõrgem. Referentsriikide analüüsi toel saab järeldada, et riigi omandus ei taga paremaid kvaliteedinäitajaid ning pigem on kvaliteedinäitajad paremad riikides kus võrguettevõtete toimimismudeli kohaselt on põhi- ja jaotusvõrgu haldamine koos. Kvaliteet sõltub peamiselt kvaliteedi parandamisse suunatud investeringutest (sh hoolduskuludest).

Lõpptarbijate hinna olulisimaks mõjuriks on investeringute optimeerimine. Reguleeritud hinnastamine loob olukorra, kus sisuliselt iga investering saab kindlaksmääratud kuid regulaatori poolt piiratud tootluse. Võrguettevõtted pole sellises olukorras otseselt motiveeritud koostöös investeringuid optimeerima.

Peamiseks ülesandeks pikaajalise lõpptarbijate hinna ja kvaliteedi kujundamisel on optimeeritud investeerimine, mille kujundajaks on omandistruktuuri, juhtimispõhimõtete ja regulatsiooni kaudu tekkivad mõjutajad.

Võimalus vabaturuteenuste pakkimiseks vähendab motivatsiooni reguleeritud teenustesse investeerimisel. Võrguettevõtetele, kelle toimimist vabaturul ei piirata, võib tekkida huvi investeerida reguleeritud teenuste marginaalset kõrgema marginaaliga vabaturuteenuste arendamisse monopoli äärealadel, kasutades selleks ära monopoliga seonduvat klientidele ligipääsu.

Keskendudes reguleeritud turu teenuste arendamisele on kvaliteedi näitajate ja investeringute suhe enamasti parem. Lubades monopolil vabaturuteenuste arendamist, on võimalik saavutada küll finantsiliselt paremaid tulemusi, kuid pikas perspektiivis on oht seoses reguleeritud valdkonna investeringute vähendamise, et kannatab teenuse kvaliteet.

Järgnevaid arenguid planeerides on oluline arvestada oluliste valdkonda mõjutavate põhitrendidega.

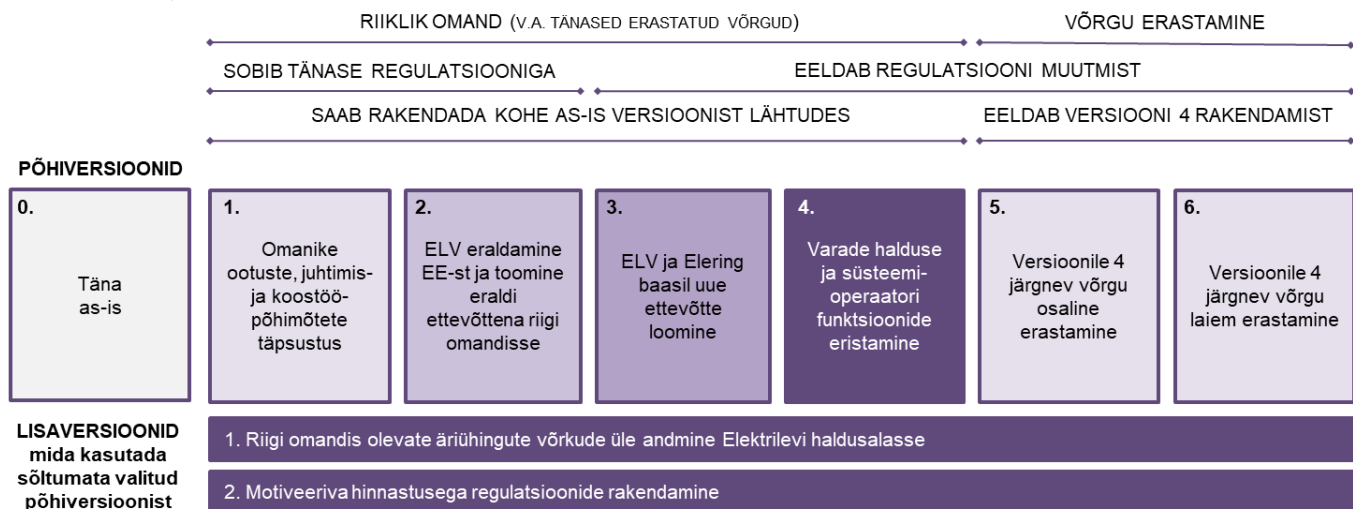
Suureneb uute võrguga seotud teenuste pakkimine. Mikro- ja keskmise tootmise kiire kasv loob väljakutseid võrkude arengule. Täna võrgulahendused ja süsteemi juhtimine peavad suutma vastu tulla uute ja hajutatud tootmisvõimsuste liitumisele, samuti suureneb vajadus uute teenuslahenduste ja tehnoloogiate kasutamiseks.

- Eelnev **toob kaasa põhi- ja jaotusvõrkude suurema koostöövajaduse** võrkude haldamisel ja energiasüsteemi juhtimisel Eestis.
- Vabaturu osalised vajavad oma lahenduste pakkimisel järjest enam võrguettevõtete toetust, mis suurendab **survet läbipaistva turu toimimisele.**

Regulatsioonide areng on suunatud reguleeritud teenuste selgele eristamisele. Euroopa Liidu regulatsiooni põhisuund on eelnevat seoste loogikat toetav. Soovitakse piirata monopolide investeringuid vabaturuteenuste arendamisse ja suunata neid keskendumata vaid reguleeritud teenuste arendamisse ja kvaliteedi tagamisse.

Võimalikud arengusuunad

Lähtudes eeltoodud hinnangutest kirjeldati erinevad võimalused omandi, juhtimise ja muude mõjutavate komponentide kombinatsioonidest. Sisenditest lähtuvalt toodi välja võimalikud arenguvõimalused, mis moodustasid kokku 6 põhi- ja 2 lisaversiooni.

Põhiversioonid

Versioon 1 - Juhtimissüsteemi ja toimimise täpsustused säilitades tänast omandistruktuuri.

Täpsustame jaotusvõrgu eristatud toimimist tänast omandistruktuuri säilitades:

- Omaniku ootuste täpsustamine juhtimispõhimõtete ja koostöö osas;
- Juhtimise erapooletuse tagamine sealhulgas Elektrilevi erapooletu nõukogu ellu kutsumine;
- Eesti Energia kontserni ühistest funktsioonidest Elektrilevi funktsioonide eraldamine;
- Elektrilevi teenusstrateegia täpsustamine vabaturuteenuste osas.

Versioon 2 - Elektrilevi OÜ viimine Eesti Energia kontsernist välja riigi otseomandisse

Jaotusvõrgu eraldamine Eesti Energia kontsernist läbipaistva ja erapooletu toimimise tagamiseks, mis lisaks versioonile 1 eeldab:

- Omandistruktuuri muudatuse läbiviimine;
- Eesti Energia kohustiste refinantseerimine ja edaspidise lahususe tagamine;
- Ühiste funktsioonide täielik lahutamine Eesti Energia kontsernist.

Versioon 3 - Reguleeritud jaotus- ja põhivõrgu ühendamine/ Uue võrguettevõtja loomine

Jaotusvõrgu ja põhivõrgu ühendamine tänaseid funktsioone säilitades, mis lisaks versioonis 2 väljatoodule eeldab:

- Ühinenud võrguettevõtja loomine (põhi- ja jaotusvõrk koos);
- Regulatsiooni kohandamine;
- Organisatsioonide ja kultuuride ühendamine.

Versioon 4 - Eraldiseisva ühendvõrgu omaniku (põhi- ja jaotusvõrk) ning erapooletu süsteemihalduri (ISO) loomine

Eesmärgiks luua kaks eraldiseisvat ettevõtjat: Põhi- ja jaotusvõrgu varasid omav äriühing ning süsteemihaldur (ISO). Lisaks versioonis 2 põhimõtete tagamisele eeldab:

- Ühinenud võrguettevõtja loomine (põhi- ja jaotusvõrk koos);
- Süsteemihalduri (ISO) funktsiooni eristamine koos omaniku ootuste, juhtimise ja ülesannete täpsustusega;
- Regulatsiooni kohandamine;
- Organisatsioonide ja kultuuride ühendamine;
- Loobutakse vabaturu teenustest.

Versioon 5 - Ühendvõrgu ettevõtte vähemusosaluse müük

Versiooni 4 rakendades hindame võimalusi võrguettevõtte vähemusosaluse erastamiseks. Lisaks Versioonis 4 põhimõtte tagamisele eeldab erastamiseks vajalikke ettevalmistusi ja erastamise läbiviimist. Iseseisev süsteemihaldur jääb 100% riigi omandisse. Varasid omava ühendvõrguettevõtte enamusosalus riigil ning vähemusosalus erastatud. Loobutakse vabaturu teenustest.

Versioon 6 - Jaotusvõrkude laiema erastamine

Versiooni 4 rakendades hindame võimalusi jaotusvõrkude eraldamiseks ja laiema erastamiseks. Lisaks versioonis 4 põhimõtte tagamisele eeldab võrguvarade jaotuse ja erastamise ettevalmistamist.

- Piirkondlike jaotusvõrkude eraldamine ja kuni 100% erastamine, sarnaselt täna toimivate eraomandis võrkudega;
- Lisavõimalusena saab kaaluda ka põhivõrgu vähemusosaluse erastamist;
- Iseseisev süsteemihaldur jääb 100% riigi omandisse. Varasid omavast ettevõttest eraldatakse 100%-seks erastamiseks sobivad jaotusvõrgud ja need erastatakse. Võimalusena saab kaaluda ka põhivõrgu vähemusosaluse erastamist. Loobutakse vabaturu teenustest.

Lisaversioonidena toodi välja järgnevad alternatiivid, mille kasutamist soovitame koos valitud põhiversiooniga.

1. Riigi omandis olevate äriühingutele kuuluvate energiavõrkude osas on otstarbekas kaaluda võimalust energiavõrkudega seotud varad ja tegevused üle anda suurimale riigile kuuluvale võrguettevõttele vastavalt eelnevalt välja toodud ettepanekule. Lähenumist toetab analüüs, mille tulemusel on üleantava võrguga seotud kulude vähenemine koondumisel suurusjärgus 10%.
2. Reguleerimise arendus käitumist motiveerivate (teenuse kvaliteet, kliendirahulolu vms) hinnastamiskomponentide lisamisega ehk efektiivsusele suunav hinnaregulatsioon on võimalus motiveerida võrguettevõtjaid efektiivsust suurendama, andes võimaluse suureneva efektiivsuse arvelt lisaks lõpptarbija kasule suurendada ka ettevõtte majanduskasvu. Antud lähenumist toetavad enamuse referentsriikide regulatsioonide põhimõtted ja analüüsi tulemusena soovitame selle praktika kasutamist ka Eestis eeldusel, et valitud lahendus ei muuda regulaatori tööd liigselt keerukaks.

Analüüsi tulemused

Analüüsi tulemusena eristusid valdkonnad, mille parandamine peab olema prioriteet ja alus järgnevate sammude valimisel.

1. Valdkonna eesmärgistatust ja laiemat koostööd saab oluliselt parandada

Varade jaotuse täpsustamine ja ühine planeerimis-, arendus-, ja hooldustegevus on riigi tasandi sünergia saavutamiseks kriitiliselt olulised. Varade jaotuse täpsustamise ja ühise investeringute juhtimise protsessiga on võimalik tagada samade tulemuste saavutamine hinnanguliselt kuni 20% väiksemate investeringutega.

Osapooled (Elektrilevi, Elering ja omaniku esindajad) on probleeme teadvustanud alates alusuuringust aastast 1998. aastast, kuid omaniku ootused koostööd investeringute tegemisel ei rõhuta. See tekitab olukorra kus ettevõtete investeringuid hinnatakse täna vaid ettevõttepõhiselt laiemate tervikvajadustega arvestamata.

Kuna tänaseni ei ole suudetud probleemi lahendada, ei saa tehtud pingutusi pidada olukorrale lahenduse leidmisel piisavaks ei omaniku ega osapoolte poolt - valdkonna koostööd saab oluliselt parandada.

Vajadust valdkonnas muudatuste tegemiseks toetab ka referentsriikide uuring, mis näitab et võrreldes referentsriikidega on Eesti kvaliteedinäitajad sisuliselt ühed halvimal ja samas haldavad paremat kvaliteeti tagavad liirimaa ja Soome jaotusvõrke võrreldes Eestiga väiksemate kuludega võrgukilomeetri kohta.

Tänast koostööd ja vajalikke süsteemi tervikmuutusi saab suunata omaniku ootuste täpsustuse ja / või juhtimis- ning omandistruktuuri muutmisega.

Ettepanek

Täpsustada laiemad eesmärgid ja omaniku ootused:

- Olukorras, kus omaniku ootusi sõnastavad erinevad ministriumid, tuleb saavutada ministriümide vahel ühiste võrguga seotud eesmärkide kokkulepe.
- Omaniku ootused peavad täpsustama konkreetseid arengukavasid, mille täitmist osapooltelt oodatakse (täna vormistused neid ei täpsusta).
- Ootuste ja rollide sõnastus omaniku ootustes peavad võimaldama juhtkondadele koostöö osas hinnangute andmist. Täna sõnastatud ootused ei täpsusta koostööga seonduvat.
- Suurimale riigi omandis jaotusvõrku omavale äriühingule Elektrilevile tuleb riigi poolt vormistada eraldiseisvad omaniku ootused.

Ettepanek

Valida elektrivõrgu arenguversioon ja algatada vajalikud muutused selle suunas liikumiseks:

Koostöö puudumist valdkonnas võib täna põhjendada omandistruktuuri puudutavate argumentidega. Kuna koostööd tuleb pidada edasise arengu üheks oluliseks aluskomponendiks, võib omandistruktuuri muutmine olla põhjendatud ka olukorras, kus see mõjutab lühiajalises plaanis tulemusindikaatoreid (näiteks lõpptarbija hind) negatiivselt. Arenguversioonide valik ja soovitused on kokkuvõttes eraldi välja toodud.

2. Eesti riigi omandis olevatele äriühingutele kuuluvad elektri jaotusvõrgud on otstarbekas liita

Elektrivõrgu kuulumine erinevatele riigi osalusega ettevõtetele dubleerib osaliselt juhtimise ja arendusega seotud kulusid. Hinnanguline sääst teiste riigi omandis olevate äriühingute elektrivõrkudega seotud kuludelt on järgnevatel aastatel suurusjärgus 10% aastas.

Ettepanek

Koondada teised riigi omandis olevate äriühingute elektrivõrgud Elektrilevi OÜ omandisse kasutades tänast Elektrilevi võrkude ülevõtmise praktikat ja arvestades ülevõetavate võrkude spetsiifika ja erinõuetega.

3. Läbipaistev konkurentsikeskkond ja turuosaliste võrdne kohtlemine on kriitilise tähtsusega

Omaniku esindajad ei tähtsusta konkurentsikeskkonnaga seotud probleeme laiemalt ja levinud on lähenemine, et kui tegevus vastab Eesti seadustele siis probleemi ei ole. Osapoolte ring ja argumendid tänase süsteemi kitsaskohtade osas on siiski piisavalt veenvad, et suhtuda konkurentsikeskkonna parandamisse kui prioriteeti. Elering peab oma funktsioonist lähtuvalt tagama elektrituru korraldamisel turu tõhusa ja läbipaistva toimimise soodustades konkurentsi. Antud rolli täitmine on põhjendanud erimeelsused mis takistab koostöö tegemist Eesti Energiaga. Eelnev on üheks paljudest põhjustest, miks välja toodud kriitilistes valdkondades koostöö ei toimi primaal moel.

Vabaturul teenuseid osutavate ettevõtete rahulolematust võib võimendada Eesti Energia strateegia, mis on suunanud Elektrilevi fookuse vabaturuteenustele ja tähtsustanud kontserni ühisteenuste arendamist. On selge, et kontsernisiseselt luuakse sellega suuremat tulubaasi ja kontsernisisesest kokkuhoidu, mis annab võimaluse ka lõpptarbija hindu alandada.

Pikemas perspektiivis võib lähenemine osutada probleemseks kuna:

- suureneb regulaatori töö keerukus, näiteks ühendatud teenuste kulude jaotuse hindamisel;
- vabaturuteenuste pakkumine ja kontserni ühendatud teenused annavad põhjuse turuosalistele kahtlustada Eesti Energiat jaotusvõrgu eristatud toimimise põhimõtete rikkumises.

Ettepanek

Arvestada arenguversioonide valikul turuosaliste võrdse kohtlemise printsiibiga kui ühe olulise hindamise alusega.

4. Eesti Energia vabaturu strateegia ja kontsernisisesese sünergia arendamisel tuleb arvestada kõrvalmõjudega

Eesti Energia strateegial kontsernisisesese sünergia arendamiseks ja Elektrilevi suunamisel vabaturuteenuste arendamisele võivad pikas perspektiivis olla elektrivõrgu terviktoimimise osas negatiivsed mõjud:

- ühendatud teenused muudavad keerukaks muutuste tegemise, mille eelduseks on valdkondade ja nendega seotud ühiste teenuste lahutamine (näiteks erastamisel);
- vabaturu teenuste arendamine hajutab Elektrilevi fookust ja võib vähendada keskendumist reguleeritud teenustega seotud investeeringute optimeerimiseks.

Ettepanek

Täpsustada Elektrilevi strateegias teenuste arenduse ja eriti vabaturuteenuste arenduse põhimõtteid, arvestades nende pikaajalise mõju ja turuosaliste erapooletu kohtlemise põhimõtetega.

Ettepanek arenguversiooni valikuks

Arenguversioonide valikul lähtuti hindamismetoodikast, mis tõi kõikide versioonide osas välja:

- Tänapäevase toimimismudeliga (as-is) sobivuse hinnangu;
- Sarnaste praktikate rakendamise näited teistest riikidest;
- Sobivuse valdkonna trendidega;
- Sobivuse analüüsi juhtgrupi poolt valitud hindamiskriteeriumitega: Tulevikukindlus; Lõppkliendi rahulolu; Efektne toimimine; Avatud ja erapooletu süsteem.

Analüüsi hinnangutest lähtuvalt valis analüüsi juhtgrupp välja versioonid 1, 3, 4 ja 5 süvaanalüüsi läbiviimiseks.

Süvaanalüüsis hinnati valitud versioonide osas nende võimalikke finantsmõjusid, sobivust regulatsioonidega ja nende muutmise vajadust, versiooni kasutuselevõttuga seotud riske.

Süvaanalüüsi tulemusena toodi välja **kaks parimat versiooni (versioon 1 ja versioon 4)**:

Versioon 1 valiku põhjendused

Eesmärgiks on muuta Eesti Energia kontserni kuuluva ning suurimat jaotusvõrku omava ettevõtte Elektrilevi OÜ valitsemist ja juhtimist selliselt, et saavutada läbipaistvam ning eraldatum toimimine omandistruktuuri muutmata.

Täna kontsernis rakendatud ühised funktsioonid nagu IT, arendus jne lahutatakse ettevõttepõhisteks. Muudatused valitsemises ja juhtimises peavad viima ka tulemuslikuma koostööni võrguettevõtjate vahel investeeringute valdkonnas. Eraldatus on vajalik ka selleks, et tulevikus oleks võimalik mõne muu arenguversiooni elluviimine (süvenev integreeritus Eesti Energia kontserni sees muudab selle keerukamaks ja järjest kulukamaks).

Versiooni realiseerumine eeldab, et:

- Riik peab omanikuna täpsustama omaniku ootusi, st. ootustes tähtsustama lahus juhtimise põhimõtteid ja võrguettevõtjate vahelist koostööd. Eelduseks on, et Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium ja Rahandusministeerium lepivad kokku ühised eesmärgid ja ühised omaniku ootused;
- Juhtimise lahuse põhimõtteid saavad aluseks Elektrilevi nõukogu liikmete valikul, mida nimetab emaettevõtte juhatus (juhtimise lahuse põhimõttega ei lähe kokku tänane olukord, kus Elektrilevi nõukogu koosneb Eesti Energia juhatuse liikmetest);
- Lisaks tuleb täpsustada Elektrilevi OÜ teenusstrateegia vabaturuteenuste osas, luues selge vaate pakutavate vabaturuteenuste arendamisest.

Versiooni 1 rakendamisest saadav kasu:

Kokkuvõttes tuleneb potentsiaalne kasu ühiskonnale paranenud koostöö tulemusena mõnevõrra optimaalsemalt tehtavatest investeeringutest, mis võimaldab hinnangulist kokkuhoidu kuni 2 miljonit eurot aastas.

Funktsioonide lahutamise kuluks on ühekordselt maksimaalselt 10 miljonit eurot ja iga-aastane lisakulu 1 miljon eurot.

Versioon 4 valiku põhjendused

Eesmärgiks on luua kaks eraldiseisvat ettevõtjat: ühendvõrgu omanik (põhi- ja jaotusvõrk), kes omab varasid, ning erapooletu süsteemihaldur (ISO - Independent System Operator), kes vastutab süsteemi opereerimise eest.

Süsteemihalduri eraldamine võrgu omanikettevõttest võimaldab tekitada parema konkurentsikeskkonna ning parandada investeeringute ja innovatsiooni koordineerimist. Pikemas perspektiivis luuakse kasu kõikidele turuosalistele, sealhulgas ka tarbijatele. Lisaks annab see võimaluse soovi korral erastada võrgu varasid, sest kogu kontroll võrgu üle jääb süsteemihaldurile (toetades nii riigi tervikvajadusi kui energiapoliitikat). Versiooni toetab lirimaa kogemus ja Ühendkuningriigis toimuvad muudatused.

Versiooni rakendamise planeerimisel tuleb arvestada Venemaa desünkroniseerimise ja mandri-Euroopa sünkroonaalaga liitumise läbiviimise protsessi, mis on planeeritud teostada 2025. aasta lõpuks. Süsteemijuhtimise ja varade haldamisega seotud tegevuste lahutamiseks saaks alustada aastast 2027.

Versiooni 4 mõju finantsnäitajatele on hinnanguliselt järgmine:

- ühekordsed kulud IT süsteemide lahutamisel on 5-10 miljonit eurot;
- ühekordsed kulud laenukohustuste refinantseerimisel maksimaalselt 51 miljonit eurot. Oluline on arvestada asjaoluga, et tegemist on ajas muutuva suurusega, mis sõltub intressimäärade tasemest ja lunastustähtaja lähenemisest. Kui arenguversiooni rakendamine toimub pärast laenukohustuste lunastustähtaegade (2023 ja 2026) saabumist, siis antud kulud on minimaalsed või puuduvad;
- kokkuvõttes investeringute optimeerimisest on kuni 8 miljonit eurot aastas;
- ning liinide hoolduse ja haldusega seotud kulude kokkuvõtteks 1–2 miljonit eurot.

Versiooni 4 saab rakendada otse as-is versioonist. Versiooni realiseerimine eeldab põhivõrgu ja jaotusvõrgu vara ning funktsioonide viimist ühte ühinguks või gruppi, misjärel saab süsteemihalduri vara ja funktsioonid eraldada uude äriühinguks jagunemise teel.

Versiooni realiseerimiseks on vaja muuta Eesti elektrituruseadust selliselt, et see lubaks põhi- ja jaotusvõrgu omamist ühe ettevõtja poolt ning süsteemihalduri eraldiseisva ettevõtjana toimimist.

Versiooni 4 rakendamisest saadav kasu:

Kokkuvõttes tuleneb potentsiaalne kasu ühiskonnale paranenud koostöö tulemusena optimaalsemalt tehtavatest investeringutest ja võrkude ühisest haldamisest, mis võimaldab hinnangulist kokkuvõtet kuni 8 miljonit aastas investeringutelt ning kuni 2 miljonit eurot aastas võrkude hoolduse ja haldusega seotud kuludelt.

Funktsioonide lahutamise kulu on ühekordselt maksimaalselt 10 miljonit eurot ja laenukohustuste refinantseerimiseks maksimaalselt 51 miljonit eurot.

Analüüsi töögrupi ettepanekuks on suunata süsteemi vaade ettevõttesisestelt prioriteetidelt elektrivõrgu tervikprioriteetidele ning muuta läbi omandistruktuuri ja vastutusvaldkondade ümberkujundamise süsteemisest koostööd ja investeringute optimeerimist.

Muudatuste võimalikud alternatiivid on esitletud põhiversioonidena kasutatavuse järjestuses alustades versioonist 1 kui kõige kergemini rakendatavast. Versioonide 5 ja 6 rakendamise eelduseks on versiooni 4 eelnev kasutuselevõtt, mis tagaks parimal moel võimaliku erastamise ettevalmistamise.

Soovitatud põhiversioon

Hindame, et parimal moel on sobiv valitud hindamiskriteeriumitega arenguversioon 4, mis loob kaks eraldiseisvat ettevõtjat: ühendvõrgu omaniku (põhi- ja jaotusvõrk) ning erapooletu süsteemihalduri (ISO - Independent System Operator).

Soovitame versiooni 4 kasutusele võtta eeldades, et selle rakendamine nõuab aega ja võib tekitada osapoolte eriarvamusi. Kui selgub, et versiooni kasutusse siiski ei võeta, siis alternatiivina tuleb kaaluda versiooni 1.

Väljapakutud miinimumprogrammiks on versiooni 1 kasutuselevõtt, mis sisuliselt parandab tänase toimimise peamisi kitsaskohti omandistruktuuri muutmata.

Soovitame versiooni 1 juhul kui väljapakutud versiooni 4 otsustatakse mitte kasutada või kui valiku ja rakendustegevustele kulub rohkem kui 1 aasta (sellisel puhul sobib versioon 1 muudatuste ettevalmistuse faasiks).

Soovitatud lisaversioonid

Analüüsi käigus eristusid ettepanekutena lisaversioonid, mille soovitame kasutusele võtta sõltumata valitud põhiversioonist.

1. Koondada sõltumata valitud põhiversioonist riigi omandis olevate äriühingute elektri jaotusvõrgud Elektrilevi OÜ omandisse.

2. Võtta investeringute optimeerimise parandamiseks kasutusele motiveeriva hinnastuse regulatsiooni põhimõtted sõltumata valitud põhiversioonist.

Grant Thornton

An instinct for growth™

grantthornton.ee

© 2019 Grant Thornton International Ltd. All rights reserved.

'Grant Thornton' refers to the brand under which the Grant Thornton member firms provide assurance, tax and advisory services to their clients and/or refers to one or more member firms, as the context requires. Grant Thornton International Ltd (GTIL) and the member firms are not a worldwide partnership. GTIL and each member firm is a separate legal entity. Services are delivered by the member firms. GTIL does not provide services to clients. GTIL and its member firms are not agents of, and do not obligate, one another and are not liable for one another's acts or omissions.